

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 10

nummer 2

1990

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'D E V Y E R H E E R T G A N G H E N'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

Toegang tot de maandelijkse lezingen voor leden gratis.

Openingstijden:

Het museum is opengesteld:

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief is open elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom, Nieuwe Rielseweg 41-43,

5051 PD GOIRLE.

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,

tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Bloemsierkunst "Abcoven",
Abcovenseweg 23, 5051 PT GOIRLE. tel. 34.13.88

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Ralph Bunchestraat 15, 5051 KW GOIRLE. tel. 34.24.45

van Beurden meubelmakerij,
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

Boerenbond+ Bouwmarkt Goirle,
Weth. de Brouwerstraat 33, 5051 SJ GOIRLE.,

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29

Chinees Indisch Restaurant "China Garden",
Tilburgseweg 12-14, 5051 AH GOIRLE. tel. 34.45.94

Stichting "Goirles Belang",
Guido Gezellelaan 50, 5051 MG GOIRLE. tel. 34.34.86

C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD Goirle
tel. 013-34.17.47

Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle
tel. 013-34.21.82

Jaargang 10

nr. 2

september 1990

INHOUDSOPGAVE:

- De gave Godts, oftewel Contagieuze sieckte der peste, door Cees Robben (5);	blz. 2
- Tussen "Ley en die Gemeynackeren": Het schavot stond in Tilburg en de galg in Goirle, door J.C.J. Hoogendoorn;	6
- Onderzoekingen naar de toestanden in de Nederlandse Huisindustrie;	11
- Toponiemen, door Joseph Wijdemans (5);	16
- Oude symbolen in het huidige Goirle (4) door P. Wiercx;	20
- Stilstaan op ons erf, door Frans Timmers.	32

De Gave Godts _____
oftewel contagieuse sieckte der
peste, de gesel aller tijden.

_____ door: Cees Robben

Vervolg (zie nummer 1-1990, blz.2)

1668

In september 1668 stelden de Schepenen en de Regeerders van Goirle Mr. Joris Emmervelt aan tot pestmeester van Goirle. De reden voor deze benoeming was de "hoogh dringende nood der contagieuse sieckte der peste die aldoen alhier grasseerde".

In 1669 wordt hij ontslagen omdat "die van Goirle door Godts genadigen segen van de besmettelijcke sieckte der pestilentiën bijna geheelijck waren verlost".

Op 13 oktober 1668 richtten de Goirlenaren een schrijven aan de Ed.Mo. Heeren Raden van State der Vereenichde Nederlanden en daarin lezen wij:

"gunstelijck atterminatie van betalinge der gemelte verpondinge te verleenen, tenminste voor den termijn van 1 jaar.....enz. omdat het Godt de Heere belijft heeft nu ontrent vier maenden herwaerts, deselve mette contagieuse sieckte der peste soodanichlijck te ver soecken dat in sommige straeten bij naer alle huysen sijn besmet ende de gesonden haer in hutten int velt opgeslagen onthouden sijn, waer door sijn luyden tot soodanigen staet sijn geraeckt, dat hen onmogelijck is de verpondinge langer te connen opbrengen, behalven dat de selve inde besmette huysen niet en can worden gecollec-teert....."enz. (31)

Dominee Rouwenius (pastor Goirlensis) onderstreept nog eens het verzoek in een schrijven van 19 november 1668:

"..... hoe dat haer Godt Almachtich door sijn hant van Pestilentie soo swaer comt te besoecken datter veel huysen erven ende landen moeten leegh liggen, jae tegenwoordich noch veel corens op 't velt staet en verderft, waer door de Supplianten in groote extreme decadentie geraeckt sijn, soo dat sij niet machtich en sijn de verpondinge aen 't landt te cunnen voldoen ofte betaelen....." (32)

1669

In dit jaar woedt de pest te Leiden onder de hogere standen. Tot de slachtoffers behoren o.a. vijf hoogleraren, te weten Johannes Coccejus, de beroemde theoloog, en voorts Van Thienen, Schuyll, Stuart en Geulkin. Op 14 september 1669 vaardigt de gemeente Alphen een verordening uit tegen de pest. (33)

"Alsoo Godt almachtich sijne gave van de pestiaele Sieckte aan onze naeburige dorpen aen weder sijden heeft gelieft over te seynden, tgene een grote verschrickheyt ende vrese onder de menschen is gevende, niet sonder reden, want doer die gaven vallen cost lijff ende ziel, ende omme de selve pryckelen voor te komen ende te verhoeden soo verre het moegelijck is, soo is bij wethouderen alhier binnen Alphen geraampt ende geordonneert omme alle pryckelen die aengaande te voorcomen, wel expresselijck verboden ende doen verbieden midts desen, dat niemant van onse innesetenen van wat qualiteit hij oock soude mogen wesen, sich en sal veroorderen oft verstouten eenige innesetenen, hij jonck ofte oudt is, alhier in hunnen huysen aen te nemen ofte te logeeren in eenige manieren, woonende in de geïnfecteerde omliggende dorpen ofte steden, ende oock dat sij geene verckens noch meubelen en sullen in henne huysen nemen oock komende vuyt de geïnfecteerde plaetsche daer de Gave Godts soude moegen sijn, ende dat op de pene ende bruecke van vijftich gul. t'elcke reyse te verbueren soo dickwils als sij menschen ofte verckens in hunnen huysen sullen ingenomen hebben.

Daer en boven is bij de voorschreven wethouderen verboden en verbieden midts desen aan alle weerts herberch houdende, dat sij nu ende aenstaende kermisse egeene vergaderinge van jonck geselschap en sullen moegen aennemen ofte herbergen op gelijcke pene ende boete voor verhaelt, op dat door alsulcke vergaderinge gelijck dickwijls geschiet egeene pryckel daer en come, ende opdat niemant dien dat aengaen mochte enige ignorantie waer pretenderende wordt midts desen gelast aen den Vorster alhier dit ter gewoonlijcke plaetse te publiceren.

Aldus gedaen ende geordonneert bij wethouderen van Alphen, den 14 September 1669.

Ter ordonnantie van Wethouderen van Alphen, Paulus Princen."

Onder de in deze verordening genoemde nabuurdorpen bedoelt men zeer zeker Tilburg en Goirle, want in 1669 is voor de genoemde plaatsen weer een jaar dat aan de pest een zware tol wordt betaald. (34)

Die van Goirle richten op 19 december 1669 weer een schrijven aan de Raden van State der Vereenichde Nederlanden, waarin zij te kennen geven "haeren desolaten staet ende ongelegentheyte door de groote sterfte van de contagiouse sieckte veroorsaect die (Godt beetert) nu verscheyden jaeren aldaer seer verhemeltelijck ende jammerlijck heeft gegrasseert, dat het meerendeel van heure huysen sijn onbewoont ende heure landerijen ongecultiveert gebleven".

Dan klinkt weer het oude liedje; men kan de belastingen niet opbrengen, dies verzoeken zij:

"gratieuselijck te willen remitteren drye jaeren heurder verpondingen".

Gedeeltelijk heeft Goirle succes en in Den Haag wordt goedgevonden remissie van de verpondingen voor de tijd van een half jaar.

Onder het bewuste stuk staat: "Voor d'arme desolate ende bedroefde ingesetenen van het miserabele Dorpken Goirle. (35)

1676

Te Alphen heerst de Rooie Loop. (36)

Wordt vervolgd.

-
31. GAT, Visvliet 863 13 okt. 1668
  32. GAT, Visvliet 863 19 okt. 1668
  33. Alphen Handschrift Dr. Erens, deel III
  34. GAT, R 370- 1669- fo. 228v-343v-347-362v-363v
  35. GAT, Visvliet 863- 19 dec.1669
  36. Alphen Handschrift Dr. Erens, deel III
-

TUSSEN «LEY EN DIE GEMEYNACKEREN»

HET SCHAVOT STOND IN TILBURG EN DE GALG IN GOIRLE.

Drost en schepenen vormden niet alleen een bestuurscollege, maar fungeerden in de dorpen Tilburg en Goirle als rechters in de Schepenbank. Zij bepaalden de boeten op overtredingen, bij hen konden de ingezetenen terecht om te procederen, maar ook het criminele - waaronder halszaken - viel onder hun competentie. De schepenbank of dingbank, zoals men de rechtbank noemde, bezat zowel de lage als de hoge jurisdictie en sprak recht volgens Bosch model, het Bossche recht genoemd. In de hoofdstad van de Meierij, den Bosch, waartoe de Heerlijkheid behoorde, konden de schepenen "huere hoot halen" of met andere woorden om advies gaan als ze niet tot een uitspraak konden komen. Ook konden de ingezetenen, wanneer ze het met de uitspraak van de schepenbank niet eens waren, in Den Bosch tegen het vonnis appel aantekenen; in hoger beroep gaan dus.

Dat was een goede maatregel, want al kregen onze schepenen wanneer zij meermalen geroepen werden tot het **ambt** op den duur wel wat ervaring, rechtsgeleerden waren het allerminst. In de criminele sfeer waren de straffen niet zo flauw en bij scherper examinatie en torturen kwam de scherprechter over, waarschijnlijk uit Den Bosch, daar de Heerlijkheid nimmer een beul heeft gehad.

Zo was de gerechtstoestand in de Heerlijkheid vanaf 1453 en toen de Hoogmogenden na 1648 over het generaliteitsland Staats Brabant regeerden, bleven de gerechtelijke omstandigheden hetzelfde.

Drost en schepenen bleven belast met de rechtspraak.

Hadden zij bij het uitoefenen van hun bestuurlijke opdracht samen te werken met de corporele vergadering, de rechterlijke macht werd uitsluitend uitgeoefend door de schepenen onder voorzitterschap van de president-schepen. Het reeds eerder genoemde Reglement van 8 mei 1732 zegt dit duidelijk in artikel 5: "Dat het bewind, directie en behandelinge der Justitie, soo crimineel als civiel, sal staan en blijven aan schepenen alleen met seclusie (uitsluiting) van andere".

Al worden Drost en Schepenen altijd in één adem genoemd, toch maakt de Drost geen deel uit van het Schepencollege, hij is er enkel als plaatsvervanger van de Heer aan toegevoegd. Bij een gerechtelijke zaak leidde de Drost het vooronderzoek en 's-maandags om de veertien dagen hield hij "rechtdag" of "politiedag" van 9 tot 12 uur samen met de Schepenen en de secretaris en iedereen, die had te klagen of iets te verzoeken inzake bestuur en/of belastingen, kon er terecht. Leidde het vooronderzoek tot een gerechtelijke vervolging, dan spande de Drost de Bank. Dat hield in dat hij de schepenen tot een rechtzitting opriep, de partijen daagde en alvorens de zitting begon de Schepenen maande om goed, kort en onvertogen recht te doen.

Dan verliet de Drost de rechtzitting "opdat de Schepenen daarin zouden "soodanig te sententieeren (d.i. vonnis zouden wijzen) en disponeren als sij na rechten in consciëntie zullen bevinden te behoren".

Intussen had, vóór de rechtszitting begon, de vorster in zijn hoedanigheid van gerechtsbode, met de roede van de justitie in de hand op straat tot viermaal toe met luide stem de partijen opgeroepen voor de rechtbank te verschijnen. De zorg voor de uitvoering van het vonnis, dat de schepenen hadden uitgesproken, behoorde weer tot de taak van de Drost.

De rechtszittingen hadden altijd plaats in Tilburg en wanneer het vonnis tot lijfstraffen had geleid dan geschiedde dat eveneens aldaar, altijd publiekelijk op de Heuvel waar het schavot voor die gelegenheid stond opgesteld. Tot die lijfstraffen behoorden: wurging, radbraken, geseling, brandmerken, aan de kaak stellen en ophanging.